

ÍRÁSBELI PRÓBAÉRETTSÉGI MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM KÖZÉPSZINT

JAVÍTÁSI ÚTMUTATÓ

NÁDASDY ÁDÁM: OLASZBÓL FRANCIÁBA

Élet és Irodalom LIV. évfolyam 1. szám, 2010. január 8.

Az intercityn sokan voltak, minden helyre jutott utas. Mögöttem két férfi ült, egy idősebb és egy fiatalabb, nem ismerték egymást. Átlagosan jól szituált embereknek tűntek, divatos, nem olcsó, de nem is igazán ízléses holmikkban. Én olvasni szerettem volna, s csak azért figyeltem föl rájuk, mert az idősebb hangosan telefonált: valaki olyannal beszélt, aki zajos helyen volt, s így emberünk kiabálni kényszerült. Amikor befejezte, elnézést kért a szomszédjától, mondván, hogy a kollégáját kellett hívnia, aki „kocsin van és nagyon messze”. Szó szót követett, kiderült, hogy mindketten kamionsofőrök. Micsoda véletlen! Rövidesen élénk beszélgetésbe merültek. A kalandjaikat mesélték: az idősebb elmondta, hogy egy német kisvárosban beszorult a városkapuba, a fiatalabb meg, hogy egyszer egy függőhíd megroppant alatta, még épp át tudott húzni a túlsó partra. Elemükben voltak. Iskolázottan beszéltek: *látják* (és nem *lássák*), *választják* (és nem *válasszák*, pedig az nagyon általános), *iszom* (és nem *iszok*) satöbbi. Aztán az idősebb elkezdte mesélni, hogy a Riviérán meg akarta spórolni az autópályadíjat, ezért inkább az Alpokon átvezető kanyargós hegyi utat választotta, „tudod, ahogy átmegey Olaszból Franciába”.

Összeszorult a gyomrom. Ki nem állhatom ezt a formát. Sokan használják, de én ilyen sose mondanék: *Megyünk nyáron Spanyolba. Ezt Görögből hoztad?* Hirtelen fényévnnyi távolságban éreztem magamtól a két kamionost. Aztán - mivel nyelvész vagyok - elkezdtem gondolkozni: miért is ez a gyomor-összeszorulás? Mi baj van azzal a nyelvi megoldással, hogy *Olaszból* meg hogy *Franciába*? Mit lehet ezen kifogásolni?

Lecsípi

Talán azért berzenkedem, mert ha valamit *Olaszországnak* hívnak, akkor azt úgy is illik nevezni. A gondozott beszédnek kereknek, épnek kell lennie. A kamionos lecsípi a szó második felét, az *-ország* elemet, ez tehát pongyolaság, helytelen. Szép érvelés, de itt nem elegendő, ugyanis további lecsípések tömege jutott eszembe, amik a művelt nyelvhasználatban is (és mivel most szubjektív vagyok: az enyémben is!) teljesen természetesek. *Dunaföldvár* helyett *Földvár*, *Marosvásárhely* helyett *Vásárhely*, *Budapest* helyett *Pest*. Hogy ez pongyolaság-e vagy sem, nem tudom; mindenesetre nem szorul össze tőle a gyomrom. Nyilván, mert mindenki csinálja. Talán inkább fesztelen a *Földvár*, *Vásárhely*, *Pest*, mintsem pongyola: a fesztelenség - az öltözködésben ugyanúgy, mint a nyelvben - nem más, mint a megfelelő helyen és módon előadott pongyolaság.

A lecsípés tehát önmagában nem indokolja az *átmegey Olaszból Franciába* elleni berzenkedést. Azzal nincs bajom, hogy *Átmentünk Gyarmatról Tarjánba* (értsd *Balassa-* és *Salgó-*). Eredetileg a *kelet* is a *napkelet* lecsípése volt. A művelt beszédben játszva áthágjuk az egyértelműség nemes logikai követelményét is: a repülőgép, az írógép, a számítógép egyaránt lehet *gép* a mindennapi nyelvhasználatban - az adott helyen ugyanis értjük, miről van szó. Sőt, a kamionos nekem szögezhetné: vajh nem stilisztikai erény-e az egyszerűsége, tömörsége, rövidsége törekvés? Minek két szó összetételével elmondani azt, amit eggyel is lehet? Ha pedig ez a kíváncsi létezik - folytatná -, akkor ennek alapján bizony szebb, elegánsabb, tömörebb a *Spanyolban nyaraltunk*, mint a nehézkes és terpeszkedő *Spanyolországban nyaraltunk!* És nem lenne igaza?

Melyik felét?

De vajon mindegy-e, melyik felét csípjuk le az összetételnek: az elsőt vagy a másodikat? Útitársam a második felét csípte le (az *-ország* elemet), viszont eddig csupa olyan példát találtam, ahol az elsőt szokás lecsípni. Ez nem véletlen, mert az összetételeknek általában a második elemük a fontosabb (a „fejük”, ahogy a nyelvészet nevezi), míg az első elem ezt módosítja-pontosítja. Milyen kút? Benzinkút. Milyen Földvár? Dunaföldvár. Vagyis a fejet tartjuk meg, és a pontosító előtagot hagyjuk el, amikor nincs szükség pontosításra: *benzinkút* - *kút*, *gépkocsi* - *kocsi*, *háztető* - *tető*, *napkelet* - *kelet*. Mulatságos, hogy a nyelvérzék a „módosító + fej” elrendezést még az értelmetlen nevekbe is belelátja, s ezért a várost Tarjánnak és nem Salgónak nevezzük. Milyen Tarján? Salgótarján.

No de álljunk meg. A benzinkút csakugyan egyfajta kút - no de Olaszország nem egyfajta olasz! Nem lehet-e a kamionosra rávarni egy logikai hibát? Hiszen tömöríteni szép dolog, de a tömörítésnek gátat kell szabjon a logika. Úgy nem szabad tömöríteni, hogy az eredmény suta és illogikus legyen. Úgy tűnik, az *Olaszból*-féllel az a baj, hogy az összetételnek nem az első tagját csípi le, hanem a másodikat. Szabad ilyen csinálni?

Lubickol a teknős

Elkezdtem töprengeni, van-e olyan összetétel, aminek a végét csípjük le, és az elejét tartjuk meg. Ekkor már csend volt, mert a fiatalabbik sofőr Dombóváron leszállt. Hm, vajon lehetne úgy mondani, hogy *Dombón*? Én nem merném mondani, de könnyen lehet, hogy a helybeliek használják így. (A leveleket a szerkesztőségbe kérjük.) Némi keresgélés után egy csomó vége-lecsípéses példát találtam: *Ittam egy feketét* (= *feketekávét*); *Kölnivel mosta le* (= *kölnivízzel*); *Holnap a gyorsal jövök* (= *gyorsvonattal*); *A motor befordult a sarkon* (= *motorkerékpár*); *A terráriumban vígan lubickol a teknős* (= *teknősbéka*). Ezek mind fittyet hánynak az iménti „tartsd meg a fejet” elvnek. Itt az előtag, a módosító veszi magára a fej szerepét, s helyettesíti az egész dolgot: a kávé helyett a *fekete*, a vonat helyett a *gyors*, a béka helyett a *teknős* maradhat meg a kifejezés képviselőjében. Jelentéstani bukfenecnek vagyunk tanúi, de mit tegyünk: ez történik a gondozott, művelt beszédben is. Nem igaz, hogy mindig muszáj *teknősbékát* mondani. Márpedig a nyelvnek - mint ez is mutatja - nincs logikája: fölállít egy szép logikus szabályt („a fej állhat az egész helyett”, *benzinkút-kút*), majd azt számos esetben fölűgja („a módosító állhat az egész helyett”, *teknősbéka-teknős*). Ha tehát fölrovmom útitársamnak, hogy az „olasz” nem országnév, hanem népnév, s így nem helyes országnévként használni, akkor ő azt mondhatja: a „fekete” nem ital, hanem színnév, és a „motor” nem jármű, hanem erőfejlesztő gép! Én is használok vége-lecsípött összetételeket: *Kérek fél kiló őszt*. *Hozott nekünk tokajit*. Azt, hogy *Diszko lesz este a kultúrban*, nem használom, mert a nagyvárosban, ahol élek, ilyen nincs. Amikor azt mondom: *A társaság áttért üdítőről töményre*, akkor nyelvtanilag pontosan ugyanazt csinálom, mint amikor útitársam azt mondja: *Az út átmegy Olaszból Franciába*. És mégse mondanám ez utóbbit soha.

Sepsi és Dunaúj

Talán az a bajom, hogy az *-ország* végű szavak tulajdonnevek, s ezek csonkítását nagyobb vétségnek érzem művelt nyelvérzékem, mint a közzavakét. A tulajdonnév szent, azzal nem szabad umbuldálni? Ez sem érvényes. Főntebb bőven láttunk eleje-lecsípött tulajdonneveket (*Pest*, *Vásárhely*), és - ami most érdekesebb - akadnak vége-lecsípettek is: *Megnéztem egy előadást a Vígben*. Városnevek is vannak, amelyeknek a végét el lehet hagyni: *Sepsiben laknak*, *Nyíregyre költözött*, *Dunaúj felé megyünk*, *Kézdivől származik* (bár kétségtelen, hogy ezek ritkábbak, és valahogy bizalmasabbak, kicsit talán tréfásak?). Ízlelgessük csak: *Amikor hazajöttem Görögből, megnéztem egy előadást a Vígben*. Ugye azonos a kettő?

Eddig az egyszerűség kedvéért csak olyan példát mutattam, ahol az összetétel két tagját az akadémiai helyesírási szabályzat szerint egybe kell írni: *feketekávét*, *Olaszország*, *teknősbéka* stb. Csakhogy az egész lecsípés tipikusan beszélt nyelvi jelenség (útitársam se használná írásban azt, hogy *Olaszból*), márpedig beszéd közben nem lebeg a szemünk előtt a helyesírási szabályzat. Rengeteg olyan kétszavas kifejezés van, amit - bár az Akadémia nem írja egybe - nyugodtan tekinthetünk egyetlen szónak: *Egyesült Államok*, *túrós csusza*, *nemi közösülés*, *személyi igazolvány*, *gyulai kolbász*, *általános iskola*, *brassói aprópecsenye*, *Nemzeti Színház*. (Ezek neve „állandósult szókapcsolat” - voltaképpen a *teknősbéka* meg a *benzinkút* is az, nyelvészeti különbség nincs köztük, a megnevezés csak az írásmód különbségére utal). Ezeknél ugyanúgy lehetséges a lecsípés: *Évekig dolgozott az Államokban*. *Kérsz még csuszát? Közösülés közben elgondolkodott*.

A nem egybeírt kapcsolatok körében is bőven van olyan, ahol „véglecsípés” történik, tehát hogy csak a módosítót tartjuk meg: *Hol a személyid? Ide jártam általánosba*. *Hétre ma várom a Nemzetinél*. *Egyél egy pirítóst*. Eredetileg a *villamos* is ilyen, lévén a *villamos vasút* lecsípése. Ha ezeket is tekintetbe vesszük (és miért ne, hiszen az Akadémia egybeírási szabályai gyakran önkényesek), akkor a „véglecsípés” már nagyon gyakori, ezt a kamionosnak fölronni nincs jogunk. A *Betti rendszeresen Olaszba jár* és a *Betti még általánosba jár*, az *Elmegyünk Franciába* és az *Elmegyünk a Nemzetibe* teljesen egyforma esetei a nyelvhasználatnak.

Görögbe igen, Görögöt nem

Tegyünk egy kis kerülőt, hogy megkérdezzük: milyen esetekben használják ezt, akik használják? Van nyelvtani korlátja? Nézzünk körül, hogy szoktak-e ilyeneket mondani: *Én Spanyolra mindig nosztalgiával gondolok*. *Idén Görögöt is be kéne iktatni az útitervbe*. *Azért Török nem olyan civilizált, mint Olasz*. *Nyomtam a pedált, hogy még világosban eljussunk Franciáig*. Nem, ilyeneket nem mond senki, ám ennek nincs logikus oka - úgynevezett hiányos használatról van szó. (Kérem, vegyék észre: a lecsípött formákat nagybetűvel írtam, mert bár az ilyesmit leírni nem szoktuk, megtiszteltem a kamionost azzal, hogy nyilván ő is tudja: az országneveket nagybetűvel kell írni, s ezek a szavak most országnévként működnek.) Szokatlan nyelvtani korlát van tehát: az *-ország* lecsípésével létrejött országneveket csak *-ba/-be*, *-ban/-ben* és *-ból/-ből* raggal lehet használni; sem önmagukban, sem más raggal nem használhatók.

Érdekes. Az derült ki, hogy az *Olaszból Franciába* kifejezőmód, tehát az *-ország* utótag lecsípése ellen semmilyen érvényes nyelvészeti, nyelvszokásbeli, logikai érvet nem lehet fölhozni, mert amikkel próbálkoztunk, azokról mind kiderült: a művelt nyelvhasználatban is megvannak, sőt igen gyakoriak. Akkor miért a gyomor?

A berzenkedést kizárólag nyelven kívüli tényezők váltják ki: az emberek ellen berzenkedünk, akik ezt használják. Mint amikor bizonyos kutyafajták ellen berzenkedünk, ám ebben maga az állat ártatlan, ő kifogástalan kutya - azokat nem szeretjük, akik, ahogy és amiért őt tartják. Persze borsódzásunkat könnyebb a kutyára vetíteni (juj, de utálok az ilyen kutyá!), mint őszintén megmondani, hogy az embertől határolódunk el. Nincs ez másképp a nyelvben sem.

(...)

1. Döntse el a szöveg alapján, hogy melyik igaz (I) és melyik hamis (H) az alábbi állítások közül! Ha hamisnak ítéli az állítást, döntését támassza alá a szövegből vett idézettel!

Az idősebb kamionsofőr kiabált a vonaton, ezért a cikk írója közönséges embernek tartja. ...H...

„csak azért figyeltem föl rájuk, mert az idősebb hangosan telefonált: valaki olyannal beszélt, aki zajos helyen volt, s így emberünk kiabálni kényszerült.”

Egy szó második felének lecsípése a művelt nyelvhasználókra nem jellemző. ...H...

„Jelentéstani bukfencknek vagyunk tanúi, de mit tegyünk: ez történik a gondozott, művelt beszédben is”

„mert amikkel próbálkoztunk, azokról mind kiderült: a művelt nyelvhasználatban is megvannak, sőt igen gyakoriak”

Az összetételekben általában az utótag a fontosabb, az előtag pedig ezt módosítja-pontosítja. ...I ...

..... --- .....

A szerző nem használja, hogy *Diszkó lesz este a kultúrban*, mert ezt pongyola stílusnak tartja. ...H...

„nem használom, mert a nagyvárosban, ahol élek, ilyen nincs”

8 pont	
--------	--

Hosszabb idézetek esetén a megfelelő részlet is elég indoklásnak (ld.aláhúzott részek).

Állításonként 2 pont :

- a hamis állítások esetén csak akkor jár pont, ha az indoklás is megvan,
- az igaz állításnál pedig értelemszerűen indoklás nélkül is 2 pont.

2. Milyen példákat hoz a szerző annak indoklására, hogy a sofőrök iskolázottan beszéltek? Milyen nyelvtani szabályokra utalnak ezek a példák?

PÉLDA	NYELVTANI SZABÁLY
által helyett végett ¹	ok- és célhatározó összekeverése
<u>látják (és nem lássák), választják helyett válasszák</u>	<u>tárgyas/határozott és felszólító módú igealak felcserélése</u>
iszom (és nem iszok)	<u>lkes ragozás elhagyása</u>

¹ A megadott példa nem szerepel a szövegben, csupán segítség a feladat megoldásához.

4 pont	
--------	--

Teljes soronként (példa és a szabály megnevezése) jár 2 pont.

Ha a lássák és akasszák példákat két külön esetnek veszi, csak 2 pont adható.

A nyelvtani szabály megfogalmazásában az aláhúzott kifejezéseknek mindenképpen szerepelni kell!

3. A szöveg alapján határozza meg az állandósult szókapcsolat fogalmát! Térjen ki lehetséges fajtákra is, és illusztrálja ezeket példákkal!

- olyan kétszavas kifejezés, amit (jelentése szempontjából) nyugodtan tekinthetünk egyetlen szónak
- írásmódjuk szerint van egybeírt és különírt
- példák: a szövegből is, de saját példák is elfogadhatóak

3 pont	
--------	--

Szabályos meghatározásért 1 pont

A két fajta megnevezéséért 1 pont

Két helyes példáért 1 pont

4. Melyik, a szövegben is említett nyelvi jelenségre utal a lezárásban szereplő Akkor miért a gyomor? mondat? Miért?

A szóvégi lecsípésre. A szövegben korábban előforduló gyomor-összeszorulás szóra utal vissza.

2 pont

Leccsípés 1 pont; indoklás 1 pont

5. „Szokatlan nyelvtani korlát van tehát: az -ország leccsípésével létrejött országneveket csak -ba/-be, -ban/-ben és -ból/-ből raggal lehet használni; sem önmagukban, sem más raggal nem használhatók.”

a) Hogyan jutott erre a következtetésre a szerző?

Sok példát végignézett. – 1 pont

b) Ki vagy mi állította ezt a korlátot?

A nyelvhasználók / a nyelvhasználat – 1 pont

2 pont

6. a) Milyen szerepet töltenek be a szövegben a különböző szövegrészeknek adott alcímek?

Alcím	Szerepe
Leccsípés	Témamegjelölés / a tárgyalt jelenség megnevezése
Melyik felét?	(további) kérdésfelvetés
Lubickol a teknős	Egy figyelemfelkeltő példa kiemelése
Sepsi és Dunaúj	A tárgyalt jelenség megnevezése példákkal
Görögbe igen, Görögöt nem	Állítás / tézis előrebocsátása (példával)

b) Adjon alcímet az (általunk közölt) utolsó szövegrésznek! Írja be a táblázatba a szerepével együtt!

Minden olyan szerepleírás elfogadható, amely valóban a cím és a szöveg(rész) kapcsolatára utal.

Megadott címek szerepéért 1-1 pont

Az önállóan kitalált címért csak akkor jár pont, ha megfelel a diák által megadott szerepnek, így az utolsó sorért csak 2 pont adható (vagy 0).

7 pont

7. Jellemezze a szöveg stílusát legalább három jelzővel! Választhat a megadott stílusminősítő szavak közül is. Választását minden esetben indokolja a szövegből vett példákkal!

tárgyilagosa, szubjektív, szaknyelvi, közéleti, lírai, régies, emelkedett, kedélyes, választékos

Pl.: szubjektív, mert (a szerző ezt hangsúlyozza is) „Sokan használják, de én ilyet sose mondanék”; „(juj, de utálok az ilyen kutyát!)”; „Ki nem állhatom ezt a formát”

Minden megfelelő, szövegből vett példával alátámasztott stílusármalattért 2 pont adható.

6 pont

8. Egészítse ki a táblázatot!

Nyelvi jelenség	Példa a szövegből	Saját példa
Összetett szó előtagjának / elejének leccsípése	Pest, kelet	(mosó)gép
Összetett szó utótagjának / végének leccsípése	Dunaúj, gyors	Katona (József Színház)
különírt állandósult szókapcsolat második tagjának leccsípése	személyid, általánosba, Nemzetinél, pirítóst, villamos	Ötöst kaptam németből (német nyelv tantárgyból helyett).

Minden jól kitöltött mezőért 1 pont. A saját példái hasonlíthatnak a szövegére, de nem egyezhetnek meg vele teljesen. (Egy példa elég mindenhol.)

5 pont	
--------	--

9. A szöveg szempontjainak segítségével foglalja össze néhány mondatban, hogy kifogásolható-e az *Olaszból Franciába* nyelvi megoldás?

3 pont adható, amennyiben kifejti, hogy nyelvi szempontból nem kifogásolható, és ezt indokolja is a szöveg szempontjai alapján. Pontlevonás jár, ha

- nincs legalább 3 tartalmi elem az összefoglalásában,
- nem összefüggőek a mondatai,
- a mondatok, tagmondatok között nem helyes vagy nem egyértelmű a logikai viszony.

Vázlatos megoldás esetén 0 pont!

3 pont	
--------	--

40 pont	
---------	--

SZÖVEGALKOTÁS

Nyelvi és szerkezeti szempontból értékelni csak az adott három téma egyikéről szóló dolgozatot lehet.

Ha a vizsgázó egynél több (két vagy három) szövegalkotási feladatot old meg, és választását nem jelöli egyértelműen (nem húzza alá, melyiket választotta, vagy nem húzza át a szerinte érvénytelen megoldást), akkor a javító tanárnak a vizsgadolgozatban szereplő megoldások közül a sorrendben első megoldást kell értékelnie. Ha a vizsgázó egyáltalán nem oldott meg szövegalkotási feladatot, az adott feladatra kapott pontszáma: 0.

A SZÖVEGALKOTÁSI FELADAT ÉRTÉKELÉSÉNEK ELVEI

A lehetséges tartalmi elemek felsorolása nem jelenti azt, hogy a helyes feladatmegoldásban valamennyi elemnek szerepelnie kell. A lehetséges tartalmi elemekben adott választól eltérő minden jó megoldás értékelendő.

1. A szövegalkotási feladatok értékelése a teljesítménytartományokban közölt kritériumok, valamint az adott feladathoz tartozó lehetséges tartalmi elemek figyelembevételével történik.
2. A javítási-értékelési útmutató leírja a tartalmi minőségre (elérhető: 20 pont), a szerkezetre (elérhető: 20 pont) és a nyelvhasználatra (elérhető: 20 pont) adható pontok három teljesítménytartományát.

A teljesítménytartományokon belül az értékelő dönt az elért pontszámról.

3. Az értékelő tanár a dolgozatban jelöli a szövegalkotási, a nyelvhelyességi és a helyesírási hibákat. A jelöléshez, valamint a helyesírási hibák pontozásához a mellékletben közöltek az irányadók.

ÉRVELÉS, EGY MŰ ÉRTELMEZÉSE, ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉS

TARTALMI KIFEJTÉS

tématartás (megfelelés a feladatnak, szempontoknak, szövegbázisnak; problémaérzékenység), állítások jellege (világismeret, gondolkodási kulturáltság), tárgyszerűség (műveltség, tájékozottság)

20-15 pont

- megfelelés a választott témának, címnek, feladatnak
- tartalmas kifejtés
- gondolati érettség
- ítélőképesség, kritikai gondolkodás megnyilvánulása
- a feladattól függően: személyes álláspont megfogalmazódása

- releváns példák, hivatkozások
- hihető, meggyőző állítások
- kifejtett állítások
- a témának, feladatnak megfelelő mennyiségű állítások
- megfelelő tárgyi tudás és tájékozottság
- az ismeretek helyénvaló alkalmazása
- indokolt hivatkozás vagy idézés

14-9 pont

- lényegében megfelel a választott témának, címnek, feladatnak
- témához tartozó és attól eltérő kijelentések váltakozása
- nem kellően meggyőző példák (*pl. az érvek nem mindig támasztják alá a kellő mértékben az állításokat*)
- zömükben helytálló tárgyi elemek
- nem kellő mélységű és részletességű tudás
- tárgyi, fogalmi félreértések

8-1 pont

- eltérés a témától, címtől, feladattól
- feltűnő tartalmi aránytalanság (*pl. életrajz a műértelmezés rovására*)
- konkrét kifejtés helyett általánosságok
- kevés releváns példa, utalás - ismétlődések
- gyenge vagy hibás állítások
- hiányos tárgyi tudás
- tárgyi, fogalmi tévedések

A SZÖVEG MEGSZERKESZTETTSÉGE

felépítés, műfajnak való megfelelés, koherencia, arányosság, tagolás, terjedelem

20-15 pont

- megfelel a feladatban megjelölt műfajnak, a témának, a gondolatmenetnek
- logikus, tudatos felépítés
- az állítások/gondolati egységek világos kapcsolódása
- van bevezetés, kifejtés, lezárás; ezek elkülönülnek és arányosak
- jól tagolt bekezdések
- globális és lineáris kohézió megvalósulása
- az elvárt terjedelemnek megfelelő

14-9 pont

- helyenként következetlen felépítés
- indokolatlan gondolatmenetbeli váltások
- a részek közti összefüggés nem mindig világos (*pl. bizonytalanság a nyelvi kapcsolóelemek használatában*)
- van bevezetés, kifejtés, lezárás; ezek elkülönülnek, de aránytalanok vagy formálisak (*pl. túl hosszú vagy a feladathoz nem szorosan kapcsolódó bevezetés*)
- egyenetlenség lényeges és lényegtelen elválasztásában (*pl. elhagyható bekezdések*)
- fölöslegesen hosszú

8-1

pont

- széteső írásmű: lényegét tekintve zavaros gondolatmenet (*pl. csapongás, ismétlődések*), nem halad meghatározható irányba, az író „elvész” a dolgozatban
- hiányzó vagy álbevezetés / álbejezés
- a főbb szerkezeti részek nem különülnek el egymástól
- szövegösszefüggésbeli hiányosságok (*pl. alanyváltás*)
- hiba, hiányosság a kohéziót megteremtő eszközök (*pl. kötőszók, névmások*) használatában
- kirívóan rövid

NYELVI MINŐSÉG

nyelvi norma, hangnem, stílus mondat- és szövegalkotás szókinés

20-15 pont

- egészében megfelel a témának, a helyzetnek; az esetleges személyes véleménynyilvánításnak
- témának megfelelő változatosságú
- gördülékeny, élvezetes, választékos
- szabatos, árnyalt, választékos
- szakkifejezések helyes használata

14-9 pont

- lényegében megfelel a témának, a helyzetnek
- nem elég változatos
- helyenkénti nyelvi-nyelvtani hibák (pl. *egyeztetés, vonzat*)
- olykor a köznyelvitől eltérő (pl. *szleng*)

8-1 pont

- csak részben felel meg a témának, a helyzetnek
- színtelen, igénytelen (pl. *egyszerű mondatok túlsúlya*)
- dagályos
- gyakori a nyelvi-nyelvtani hiba
- szegényes
- tartalmi jellegű szótévesztés

MELLÉKLET

A szövegalkotási, a nyelvhelyességi és a helyesírási hibák jelölése

A helyesírási hibák jelölési formái: durva hiba: 3 vonalas aláhúzás, súlyos hiba: 2 vonalas aláhúzás, egyéb hiba: 1 vonalas aláhúzás. Vagy: a hibapont száma a margón a hibával egy sorban, a hiba bekarikázva.

Az íráskép értékelése

Teljesítményszintek

Az íráskép rendezett, olvasható: nincs levonás.

Az íráskép rendezetlen: -1 pont.

Pongyola ékezethasználata: -1 pont.

Az íráskép helyenként nehezen olvasható, általában rendezetlen: -2 pont.

Az íráskép zömében alig olvasható és/vagy értelemzavaróan rendezetlen: -3 pont.

A helyesírási típushibák pontozása

Durva hiba (3 pont)

1. a mássalhangzók időtartamának hibás jelölése közhasználatú szavakban
2. az összeolvadás, a részleges hasonulás, az írásban jelöletlen teljes hasonulás és a kiesés hibás írásmódja
3. kis- és nagy kezdőbetű tévesztése közhasználatú tulajdonnevek (pl. *Magyar Tudományos Akadémia, Természet Világa*), melléknévek és egyelemű tulajdonnévből képzett melléknév (pl. *francia, balatoni, adys*) esetében
4. igekötős igék hibás egybe- illetve különírása
5. tagadószó egybeírása az igével, tagadott szóval, tagadott kifejezéssel
6. az *ly - j* tévesztése közhasználatú szótőben és toldalékban, az *ly - j* hiánya vagy kiejtés szerinti jelölése
7. felszólító módú igealakok hibái

Súlyos hiba (2 pont)

1. közhasználatú szavak/összetett szavak különírása, illetve szókapcsolatok egybeírása
2. közhasználatú szavak elválasztása
3. magánhangzók időtartamának tévesztése közhasználatú szavakban és toldalékokban
4. mondatkezdő nagybetű tévesztése

Egyéb hiba (1 pont)

1. nem közhasználatú szavak durva és súlyos hibái
2. köznevek kezdőbetűjének tévesztése (pl. *világháború*)
3. kezdőbetű tévesztése több elemből álló tulajdonnévből képzett melléknév esetében (pl. *Nagy-New York-i, budapest – bécsi, Csokonai Vitéz Mihály-os*)
4. betűtévesztés

Központoszási hiba (összesen maximum 5 pont)

A helyesírási hibapontok kiszámítása

Fontos, hogy a helyesírási hibák jelölése tájékoztasson a hibák minősítéséről is.

Ismétlődő hibáért minden hibatípusban csak egyszer számítható hibapont. Csak az ugyanabban a szóban (szótőben vagy toldalékban) elkövetett megegyező hiba és a központoszási hibatípus számít ismétlődő hibának. A közhasználatú szó fogalma bizonyos fokig környezet- és műveltségfüggő. Megítélésében meghatározóak a középiskolai tanulmányok, ugyanakkor a vizsgatárgy fogalomkincse közhasználatúnak tekintendő (pl. *metafora*).

A nyelvhelyességi hiba nem helyesírási hiba.

Az idézetekben elkövetett helyesírási hibákat ugyanúgy durva, súlyos és egyéb hibatípusba sorolja a tanár, ha a vizsgázónak volt lehetősége az idézet szövegének ellenőrzésére. Ha a vizsgázó emlékezetből idéz, és esetleg téved, hibáit az egyéb hibák közé kell sorolni. A költői–írói helyesírás átvétele a tanuló saját szövegében nem hiba, ha az idézet jelölt, szó szerinti; amennyiben jelöletlen és/vagy tartalmi idézet, akkor a hibának megfelelő pontszámot kell levonni.

A helyesírási hibákat a szövegértési és a szövegalkotási feladatokban együttesen kell figyelembe venni.

A vizsgázó összpontszámából maximum 15 vizsgapontot lehet levonni. (Tehát 31 vagy annál több hibapont esetén is értelemszerűen 15 vizsgapontot.) A helyesírási hibapontok átszámítása vizsgaponttá a következő módon történik:

Hibapont	Levonás
1–2	0
3–4	1
5–6	2
7–8	3
9–10	4
11–12	5
13–14	6
15–16	7
17–18	8
19–20	9
21–22	10
23–24	11
25–26	12
27–28	13
29–30	14
31–	15